

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2007)

Validació creuada en població penitenciària de criteris psicomètrics i tècnics per la predicció de conductes adaptatives i factors de risc

Autors

David Raya Munuera
Eliseo Villacorta Antón
Pedro M. Medina García

Any 2008

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avis legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Índex

1. Introducció.....	4
1.1. Motiu pel qual es va iniciar la recerca	4
1.2. Finalitat	5
2. Objectius	7
3. Marc teòric i conceptual.....	9
3.1. Personalitat i impulsivitat	9
3.2. Tests psicològics, protocols de risc i criteri clínic professional.....	11
3.3. Reincidència i predictors del risc	13
4. Hipòtesis.....	16
5. Disseny de la recerca	18
5.1. Selecció de la unitat d'anàlisi: descripció de la mostra i criteri de mostreig	18
5.2. Límits territorials i temporals de la recerca	19
5.3. Metodologia emprada	19
5.3.1. Puntuacions psicomètriques	20
5.3.2. Puntuacions autoqualificades i de criteri tècnic (psicològiques i judici criminològic).....	20
5.3.3. Operativització de variables i criteris d'adaptació a la normativa regimental	22
5.3.4. Altres variables.....	22
5.3.5. Consideracions importants respecte a les variables comentades...	23
5.3.6. Anàlisi estadístic.....	25
5.4. Planificació i recursos: cronograma. Equip de recerca. Pressupost	26
5.4.1. Cronograma	26
5.4.2. Equip de recerca	26
5.4.3. Pressupost	27
6. Resultats	29
7. Conclusions.....	43
8. Propostes	46
9. Referències bibliogràfiques	47
10. Annexes	50

1. Introducció

1.1. Motiu pel qual es va iniciar la recerca

El present estudi s'ha realitzat al Centre Penitenciari de Tarragona (en endavant C.P.), lloc on treballen els autors de la investigació. El C.P. Tarragona és un centre d'interns preventius, però també es troben interns complint la seva condemna. Té una capacitat teòrica de 250 interns però, de manera semblant a altres centres penitenciaris, la massificació és habitual i és freqüent que l'ocupació efectiva superi els 400 interns, comptant totes les seves ubicacions. Hi ha tres mòduls (1, 2 i 3) on es troben els interns classificats en segon grau (règim ordinari), el departament de Règim Tancat on estan els interns classificats en primer grau i els sancionats i, per últim, la Secció Oberta, on es troben els interns classificats en tercer grau (règim obert). Quan un intern ingressa al C.P., després de l'entrevista d'acollida, es fa l'assignació inicial a un dels mòduls del règim de vida ordinària. Les condicions de vida dels mòduls estan organitzades seqüencialment, en funció del grau d'adaptabilitat a la normativa regimental i participació. Així, el mòdul 1 acull els interns més conflictius i menys motivats per participar a les activitats del centre; al mòdul 2 estan assignats els interns que participen a les activitats i al mòdul 3 resideixen els interns amb destinacions de confiança. En conseqüència, les condicions de vida penitenciària són més confortables a mesura que es progressa de mòdul.

La tasca de rehabilitació comença per l'assignació dels interns que acaben d'ingressar al mòdul corresponent. Els autors d'aquest treball (dos psicòlegs i un jurista criminòleg) es van plantejar que aquesta tasca és molt important, tant des del punt de vista regimental (adaptació al centre i minimització de conflictes) com pel mateix intern, per poder començar pel punt just en la seva rehabilitació.

Des del marc teòric dels psicòlegs, es poden aportar els coneixements de la psicologia de les diferències individuals, ja que és la part de l'estudi de les ciències de la conducta que més informació aporta de cara al tractament

penitenciari. Concretament, cal atendre als conjunts de variables referides a les àrees de personalitat i intel·ligència. Aquests aspectes es mesuren en la majoria dels casos mitjançant test i qüestionaris psicòmètrics. D'altra banda, també s'ha insistit repetidament en àmbits científics formatius (ex. cursos del CEFJE (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada)) adreçats al personal tècnic dels centres penitenciaris, en la necessitat de fer servir eines psicòmètriques per obtenir dades més objectives i contrastables que les que s'aconsegueixen basant-se només en el criteri tècnic- professional o clínic (construït únicament en l'acumulació d'experiència laboral). Tanmateix, l'ús de proves psicòmètriques a les presons no és molt freqüent entre els professionals de tractament. La sobrecàrrega afegida que implica el seu ús (administració, correcció i interpretació) juntament amb la percepció d'utilitat limitada (ex. informes al jutge de vigilància penitenciària), fan que la seva utilització sigui, si bé desitjable, molt restringida en la pràctica diària.

1.2. Finalitat

Aquest treball s'emmarca en la utilitat de predir el comportament dintre dels centres penitenciaris, tant des del punt de vista del criteri tècnic professional com des del punt de vista psicomètric. Per exemple, l'assignació del règim de vida inicial (ex. Mòdul) a un intern de manera *inadient* podria repercutir de manera important en la seva trajectòria de reinserció. Aquesta tasca es fa, habitualment, amb elements insuficients: criteris clínics, antecedents penals i socials i d'altres elements subjectius (ex: aspecte físic, discurs verbal, etc.). L'aplicació pràctica d'una bona separació dels interns implica la minimització dels problemes regimentals, a banda de facilitar el procés d'inserció dels interns que ja tenen predictors fiables i vàlids. Aquest estudi inclou, a més a més, la comparació dels criteris psicomètric i clínic, per veure si existeixen diferències significatives en la predicció de comportaments conflictius. Es faran servir tots dos i també una eventual combinació dels dos per millorar el pronòstic.

Tenint en compte l'abast, les possibilitats reals i, alhora, l'aplicació pràctica d'aquest estudi, s'utilitzaran dos tipus de qüestionaris psicomètrics que aporten tot un seguit d'avantatges respecte a d'altres possibles.

D'una banda, el CPS (*Cuestionario Situacional de Personalidad*), que consta de 233 ítems i està tipificat en una mostra espanyola de 39.631 persones. Aquesta prova dóna una informació ampla i completa mitjançant la descripció de quinze trets de personalitat, tres escales de control i cinc escales-resum (factors de segon ordre). Té l'avantatge que, una vegada superada la tasca de correcció (es pot fer mitjançant un programa informàtic), la informació aconseguida per la interpretació de les dades és clara, útil i immediata. Els autors d'aquest treball tenen experiència en l'ús d'aquest instrument i han constatat la seva utilitat a l'hora de confirmar interns conflictius.

D'altra banda, el qüestionari d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11) consta de 30 ítems i mesura la impulsivitat, element clau del comportament desviat i problemàtic, tan si és delictiu com si no. Aquest factor està recollit en les fitxes de tractament penitenciari, on es valora el nivell de risc de reincidència en conductes agressives. Tanmateix i malgrat l'avantatge de la seva brevetat i la facilitat d'aplicació, a data d'avui, no existeixen barems vàlids en població penitenciària.

2. Objectius

Els objectius proposats són els següents:

1. Validació, en població penitenciària, del qüestionari d'impulsivitat BARRAT (BIS-11) i CPS (Cuestionario de Personalidad Situacional)

Es tracta de comprovar si aquests qüestionaris aporten informació útil i concreta per poder fer-los servir en la predicció, selecció i ubicació dels interns en relació al seu grau d'adaptació a la normativa regimental. Es necessiten, en el cas concret del qüestionari d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11), els barems obtinguts en població penitenciària, per tal de poder situar la puntuació de l'intern dintre del seu grup normatiu i, així, possibilitar la comparació entre puntuacions dels interns.

2. Obtenir variables de personalitat predictives i/o discriminants de les conductes inadaptades dintre del centre penitenciari

De totes les variables inicials, es seleccionaran només les més útils; és a dir, les que tinguin major capacitat predictiva per preveure comportaments problemàtics i conflictius.

3. Realitzar un estudi comparatiu de la validesa creuada dels criteris clínics psicològics, psicomètrics, criminològics i subjectius autoqualificats (matriu multitret-multimètode)

Consisteix en comparar quins tipus de variables tenen major capacitat predictiva: les psicomètriques o les clíniques, així com fer una comparació múltiple entre elles, per veure fins a quin punt estan relacionades.

4. Vincular els possibles resultats vàlids per millorar la predicció de risc de reincidència

Els resultats anteriors es podrien combinar de manera pràctica al conjunt de coneixements ja explorats en altres estudis per la millora de la predicció de reincidència.

3. Marc teòric i conceptual

3.1. Personalitat i impulsivitat

L'avaluació psicològica ha de comprendre diverses àrees: les característiques intel·lectuals, emocionals, motivacionals, *de personalitat*, psicopatològiques, neuropsicològiques i comportamentals del subjecte. Aleshores, l'avaluació de la personalitat forma part d'aquesta. Segons Eysenck (2001), la personalitat pot entendre's com una organització més o menys estable i duradora del caràcter, el temperament, l'intel·lecte i el físic d'una persona, que determina la seva adaptació única a l'ambient. El caràcter denota comportament conatiu (voluntat); el temperament, el sistema de comportament afectiu (emoció); l'intel·lecte, el sistema de comportament cognitiu (intel·ligència); i el físic, la configuració corporal i de la dotació neuroendocrina.

Malgrat les múltiples definicions de la personalitat, la majoria coincideix en què la personalitat inclou un ampli conjunt de característiques (intrapsíquiques, comportamentals, biològiques i socioculturals), que es posen de manifest en una varietat de situacions i contextos amb els que interactua i que fan que l'individu sigui ell mateix i no un altre, siguin quines siguin les circumstàncies de la vida en les que es trobi (Belloch i Fernández, 2002). Així doncs, la personalitat és relativament estable al llarg de tota la vida i fa referència a tota la manera de ser de la persona.

L'objectiu principal de l'estudi científic (*nomotètic*) de la personalitat és la recerca de lleis generals que es puguin aplicar als diferents individus i el seu objecte d'estudi està centrat en les variables (Brody i Ehrlichman, 2000 i Fernández Ballesteros, 2005). En psicologia de les diferències individuals, aquest ampli conjunt de característiques es defineix com a *tret* (Andrés, 2005): els trets són característiques psicològiques disposicionals, àmplies, consistentes i estables durant el temps que s'utilitzen per a descriure, avaluar i predir la

personalitat dels individus. Això significa que la psicologia busca lleis generals que es puguin aplicar a persones diferents.

En l'avaluació del comportament criminal, existeixen dues àrees bàsiques a tenir en compte: la intel·ligència i la personalitat (Soria i Sáiz, 2005). Les teories criminològiques que es basen en les diferències individuals, plantegen l'existència de trets de personalitat vinculats al comportament delictiu (Garrido, Stangeland i Redondo, 2006). Entre aquests trets destacaria *la impulsivitat*: els seus components són variats i es trobaria la manca d'inhibició conductual, la immediatesa i espontaneïtat del comportament, l'absència de reflexió prèvia a la conducta, l'escassa resistència interna als impulsos interns o la manca de consideració de les conseqüències futures de la pròpia acció.

D'aquesta manera, la impulsivitat forma part d'alguns trastorns de personalitat relacionats amb la conducta antisocial:

- El DSM-IV-TR (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) (2002) agrupa els *trastorns de personalitat antisocial, límit, histriònic i narcisista* al Grup B. Es defineixen perquè tots tenen en comú el ser dramàtic, emocional i impulsiu (Belloch i Fernández, 2002). L'element comú més rellevant i que a la vegada més diferencia dels altres grups de trastorns de personalitat és la impulsivitat: és la tendència a violar les normes socials i es troba tant a la conducta delictiva de l'antisocial, a la grandiositat del narcisista i a l'absència de control emocional del límit i de l'histriònic.
- *Psicopatia*: la impulsivitat forma part dels aspectes de l'estil de vida del psicòpata. Aquest quan pren una decisió no pensa en les possibles conseqüències i simplement actua. Això és degut al desig permanent que té el psicòpata d'aconseguir la satisfacció immediata (Garrido, 2000). D'altra banda, Hare (1993) inclou la impulsivitat al segon factor de la seva escala d'avaluació de la psicopatia: Psychopathy Checklist (PCL). El primer factor avalua els símptomes emocionals/interpersonals i

el segon l'estil de vida inestable i antisocial. A l'àmbit penitenciari s'utilitza la PCL-SV que és una versió *d'screening*.

3.2. Tests psicològics, protocols de risc i criteri clínic professional

Els tests psicològics són una de les eines més utilitzades en avaluació psicològica donat que permeten objectivar l'estat mental dels individus amb precisió (Soria i Sáiz, 2005). Aquestes proves presenten unes propietats bàsiques:

- *Fiabilitat*, entesa com la confiança que pot donar-se a la constància dels resultats obtinguts en diverses aplicacions al llarg del temps.
- *Validesa*, entesa com el grau en què el test s'ajusta a la variable que pretén mesurar.

Un dels inconvenients amb què es troben els psicòlegs que treballen a l'àmbit penitenciari és l'absència de test específics per a la població d'interns penitenciaris. D'aquesta manera, s'utilitzen tests que provenen de l'àmbit de la psicologia clínica amb barems que no s'han realitzat en població penitenciària. D'altra banda, la manca de temps a causa de la ràtio professional-nombre d'interns, suposa que l'instrument d'avaluació psicològica més àmpliament utilitzat sigui l'entrevista. Això suposa que totes les decisions que es prenen sobre els interns estan basades en el criteri clínic-professional obtingut pels anys d'experiència.

Per evitar que es prenguin decisions importants que afectin a interns que han comés cert tipus de delictes basant-se únicament en el criteri clínic-professional, s'està utilitzant des de fa un temps una sèrie de protocols o guies de risc:

- *HCR-20* (Historical, Clinical, Risk Management): és una guia per avaluar el factors de risc per la conducta violenta (Webster, Douglas, Eaves i Hart, 2005). Consta de 20 ítems, organitzats al voltant de 10 factors de la conducta passada anomenats Històrics, 5 variables del moment present anomenades Clíniques i 5 aspectes del futur anomenats Factors del Risc.

- *SVR-20* (Sexual Violence Risk): és una guia per avaluar els factors de risc per la violència sexual (Boer, Hart, Kropp i Webster, 2005). Consta de 20 ítems agrupats en tres seccions: la primera inclou els 11 factors relacionats amb el funcionament psicosocial de l'individu, la segona inclou els 7 factors referents a antecedents individuals dels delictes i/o agressions sexuals i la tercera inclou els 2 factors de risc sobre projectes de futur de l'individu.

- *SARA* (Spouse Assault Risk Assessment): és una guia per avaluar el factors de risc per la violència a la parella (Kropp, Hart, Webster i Eaves, 2005). Consta de 20 ítems agrupats en tres seccions: la primera inclou 3 factors referents a l'historial delictiu, la segona 7 factors sobre ajustament psicosocial, la tercera 7 factors sobre l'historial de violència contra la parella i, finalment, 3 factors sobre el delicte actual que motiva l'avaluació.

Aquests instruments són la resposta pràctica dels seus autors per criticar la utilització del criteri clínic-professional no estructurat com a forma de predicció del risc. Els principals arguments que utilitzen són els següents: no existeixen restriccions a la forma en què els avaluadors realitzen els seus judicis valoratius a partir de la informació que disposen, absoluta discrecionalitat sobre la recollida d'informació i com s'utilitza per l'elaboració del judici final, es considera informal i subjectiu, té baixa fiabilitat entre observadors i escassa validesa. Com avantatges destaquen la flexibilitat i l'èmfasi en la prevenció de la violència.

Als protocols de risc mencionats, els avaluadors realitzen un judici seguint unes regles fixes i explícites fonamentades en dades que estan relacionades amb la violència de forma empírica. Això es coneix com enfocament actuarial.

3.3. Reincidència i predictors del risc

El concepte de reincidència fa referència a la comissió d'un nou delictes quan ja se n'ha comès prèviament un o varis. En aquest sentit, la finalitat del sistema penitenciari és reduir la reincidència evitant que un intern que ha complert una condemna privativa de llibertat torni a delinquir. Ara bé, l'èxit del tractament penitenciari dependrà també d'altres variables com són les referides al propi intern i al context sociofamiliar on tornarà un cop surti de presó.

L'estudi més recent sobre la reincidència penitenciària a Catalunya es va realitzar a l'any 2004 (Luque, Ferrer i Capdevila, també 2005). Els autors van realitzar un seguiment d'una mostra d'interns que sortien en llibertat definitiva a l'any 1997 durant cinc anys. Van obtenir una taxa de reincidència penitenciària entesa com el percentatge de subjectes que retornen a presó per una causa nova del 37.4%.

Resumint les variables més significatives per predir la reincidència que van obtenir s'observen les següents: nombre d'incidents durant la condemna de la qual van sortir en llibertat definitiva a l'any 1997 (més risc quants més incidents), el tipus d'excarceració (més risc si va ser des de règim ordinari), l'edat del primer ingrés (més risc quant més jove) i nombre d'ingressos previs a presó (més risc si tenien antecedents).

D'aquest estudi es despren que l'evolució en el compliment de la condemna pot relacionar-se amb el risc de reincidència. En quant als incidents durant la condemna, entre d'altres aquests poden ser els expedients disciplinaris, regressions de grau (a segon o primer) o trencaments de condemna. També destaca el fet que estar en medi obert i per tant, que l'intern hagi realitzat un

aproximació successiva al seu entorn sociofamiliar, redueixi el risc de reincidència respecte a quan l'excarcelació ho és per llibertat definitiva.

També existeixen estudis que utilitzen com a variable per predir la delinqüència els trets de personalitat. Luengo, Sobral, Romero i Gómez (2002) fan una revisió d'estudis que analitzen les diferències individuals en les dimensions (agrupació de trets) de personalitat demostrant que existeix una base biològica en cada dimensió.

- En primer lloc, Eysenck té un model de la personalitat on la dimensió que s'associa amb la delinqüència és el psicoticisme. L'estil conductual associat a aquesta dimensió és l'hostilitat interpersonal, l'egocentrisme i la insensibilitat afectiva. Aquest autor inclou el tret d'impulsivitat dins d'aquesta dimensió. Per tant, una alta puntuació en psicoticisme prediu la conducta antisocial.
- En segon lloc, Gray proposa dues dimensions de personalitat predictoras de la delinqüència: l'ansietat i la impulsivitat. Una puntuació alta en impulsivitat i baixa en ansietat prediu la conducta antisocial.
- Finalment, Zuckerman proposa una altra dimensió de la personalitat: la percaça de sensacions. Puntuacions altes en aquesta dimensió prediuen la conducta antisocial.

Aquests autors conclouen que els trets de personalitat són el resultat de factors complexes i de múltiples interaccions entre elements genètics, neuropsicològics i neuroquímics, amb manifestacions conductuals i influències socials. En un estudi anterior dels mateixos autors (Sobral, Romero, Luengo i Marzoa, 2000 i Sobral, Gómez, Romero i Luengo, 2000), s'analitza la impulsivitat no com a únic predictor de la delinqüència sinó com amplificador de la conducta antisocial. Els resultats van ser obtinguts a partir d'una mostra d'adolescents espanyols. La principal conclusió és que la impulsivitat és un factor de risc que exerceix un efecte negatiu sobre les interaccions familiars, escolar i grupals. La

conjunció de la impulsivitat i els problemes familiars i escolars i l'agrupació amb iguals antisocials, prediu la conducta antisocial.

4. Hipòtesis

Les hipòtesis plantejades es poden subdividir en generals i específiques.

- **Hipòtesis generals:**

1. El qüestionari de Personalitat CPS i el qüestionari d'impulsivitat BARRAT (BIS-11) són instruments vàlids en la població penitenciària del C.P. Tarragona, donat que proporcionaran variables de personalitat predictores de la bona/mala adaptació al C.P.
2. El criteri clínic- psicològic serà vàlid per predir la bona/mala adaptació dels interns.
3. La combinació del criteri clínic- psicològic i psicomètric augmentarà la fiabilitat de la predicció de la bona/mala adaptació dels interns.
4. El criteri autoqualificat dels interns no serà fiable per la predicció de la bona/mala adaptació.
5. Els criteris de bona/mala adaptació dels interns al C.P. Tarragona es podran vincular amb els estudis actuals sobre el risc de reincidència.

- **Hipòtesis específiques:**

1. Les escales del CPS amb major capacitat predictora seran *l'Estabilitat Emocional, el Control Cognitiu, l'Agressivitat i la Intel·ligència social*.
2. Els interns que obtinguin puntuacions altes al qüestionari BARRAT tindran una pitjor adaptació, respecte dels que les obtinguin baixes.

3. Les diferents mides de la impulsivitat obtingudes mitjançant el BARRAT, i en especial, la escala *d'Impulsivitat Total*, estaran correlacionades positiva i significativament amb: *Ansietat, Independència, Domini, i Agressivitat*.
4. Les diferents mides de la impulsivitat obtingudes mitjançant el BARRAT, i en especial, l'escala *d'Impulsivitat Total*, estaran correlacionades negativa i significativament amb: *Estabilitat emocional, Autoconcepte, Eficàcia, Control Cognitiu, Ajustament Social, Intel·ligència Social, Tolerància, Desitjabilitat Social, i Consens*.
5. Les diferents mides de la impulsivitat obtingudes mitjançant el BARRAT, i en especial, l'escala *d'Impulsivitat Total*, estaran correlacionades positiva i significativament amb el *criteri clínic-psicològic* i amb el *judici criminològic*.
6. Del conjunt de totes les escales psicomètriques per predir comportaments desadaptatius, figurarà, entre d'altres, la impulsivitat mesurada mitjançant el BARRAT.
7. El *criteri clínic-psicològic* no diferirà estadísticament del *judici criminològic* en quant a predicció de la bona/mala adaptació dels interns.
8. Existiran diferències estadísticament significatives entre el *criteri clínic psicològic* i *judici criminològic* envers el criteri autoqualificat dels interns.

5. Disseny de la recerca

5.1. Selecció de la unitat d'anàlisi: descripció de la mostra i criteri de mostreig

La mostra està composta per interns del Centre Penitenciari de Tarragona, en tots els règims de vida previstos: tancat, ordinari i semilibertat. No s'ha fet cap distinció ni en la tipologia delictiva, ni la situació jurídica (penat/preventiu). Aquest ventall tan ample té la justificació en l'objectiu de predicció buscat: poder generalitzar les conclusions a aquestes situacions diverses.

En principi, qualsevol intern podia formar part de la mostra del nostre estudi. Les dades van ser obtingudes a partir de la interacció dels autors d'aquest treball amb els interns durant el desenvolupament de la feina diària. De no ser per les limitacions que s'explicaran tot seguit, hauríem treballat amb tota la població. La primera restricció és ben obvia: cap intern va ser inclòs a l'estudi en cas d'evidents dificultats per llegir i/o entendre el castellà a un nivell mínim per tal de comprendre les frases dels qüestionaris (els qüestionaris estan escrits en castellà). D'altra banda, el fet de ser un centre de preventius ha provocat una rotació important d'interns amb el consegüent risc de pèrdua de mostra (alguns interns havien marxat sense acabar totes les proves psicomètriques; el SAM¹ no és aplicable als interns de secció oberta; algunes dades de l'expedient no consten, etc.). Per aquest motiu, la mida mostral fluctua en funció dels anàlisis, però en cap cas és inferior a 135 ni superior a 224.

---

¹ SAM: Sistema d'Avaluació Motivacional: és un indicador d'adaptació al règim penitenciari en funció de la participació i aprofitament en les diverses activitats i programes d'un centre penitenciari.

Abans de l'inici aquest treball, els autors ja contaven amb puntuacions del CPS en alguns interns i es va decidir afegir-les per tal d'augmentar la potència i fiabilitat dels resultats. Per aquesta raó, la mostra amb resultats del CPS és superior a la del BARRAT.

5.2. Límits territorials i temporals de la recerca

Com s'ha comentat, tots els participants de la mostra van ser interns del C.P. de Tarragona. La seva procedència territorial era diversa; espanyols i estrangers (regularitzats o no) i, a banda de l'especificat a l'apartat anterior, inclou els preventius i els interns classificats en primer, segon i tercer grau.

En relació a l'aspecte temporal, es van incorporar dades psicomètriques que ja es tenien, procedents de protocols de classificació i també d'algunes intervencions fetes (per ex. intervencions en situacions de crisi). Aquestes dades no superaven en cap cas els dos anys d'antiguitat. No obstant això, la gran majoria de dades van ser aconseguïdes al període de temps que figurava al projecte: de gener fins al maig de 2007. De fet, la data límit per considerar el període efectiu per quantificar les variables criteri per part del jurista criminòleg va ser el 31/05/2007.

5.3. Metodologia emprada

La metodologia prevista és de tipus *quasiexperimental*, segons la terminologia de Campbell i Stanley (1967), atès que no es manipula cap variable, sinó que es mesuren sense que la relació temporal entre elles sigui determinant.

Per aconseguir els objectius descrits, s'han pres diferents tipus de mesures: els trets dels interns mitjançant els qüestionaris i per *autoqualificació*² i també

---

² Més endavant es dona detalls d'aquesta variable.

altres puntuacions que es relacionen amb diferents criteris externs i objectivables.

5.3.1. Puntuacions psicomètriques

- *Cuestionario de Personalidad Situacional (CPS).*

És un qüestionari de 233 ítems de resposta dicotòmica (V, verdader; F, fals) davant de frases autoaplicables. Els resultats es componen de 15 trets de personalitat de primer ordre, tres escales de control (*Sinceritat, Desitjabilitat Social i Control de respostes*) i quatre factors de segon ordre³ (*Ajustament, Independència, Lideratge i Consens*). A l'annex I consta el full resultat d'una valoració tipus, juntament amb la clau d'interpretació.

- *Qüestionari d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11).*

És un instrument amb trenta ítems de resposta múltiple, de quatre alternatives escalades respecte de la seva freqüència (*raramente o nunca; ocasionalmente; a menudo; siempre o casi siempre*) davant d'enunciats autorreferits. Mesura tres tipus d'impulsivitat en tres subescales corresponents: *Impulsivitat cognitiva, motora i no planificada*. La puntuació total és el sumatori de les tres. A l'annex II consta el qüestionari tal i com es presenta als interns.

5.3.2. Puntuacions autoqualificades i de criteri tècnic (psicològiques i judici criminològic)

- *Puntuacions autoqualificades i del criteri clínic psicològic.*

---

³ S'ha eliminat l'últim factor *Extraversió* perquè el seu significat era diferent de l'habitual, la qual cosa pot induir confusió, a banda d'haver mostrat baixa utilitat.

S'han obtingut després de demanar als interns que diguessin si es consideraven impulsius o no i també que s'autoqualifiquessin en una escala de 0 a 10 (0 gens impulsiu, 10 totalment impulsiu). A continuació, el psicòleg donava també una puntuació "d'impulsivitat clínica" fent servir la mateixa escala, basant-se en el coneixement més o menys limitat que tenia de l'intern. Aquestes operacions es feien de manera immediata en acabar de complimentar la prova d'impulsivitat. Els psicòlegs, per tant, si bé eren conscients de la puntuació autoqualificada de l'intern, desconeixien la puntuació del BARRAT, atès que el qüestionari encara no estava corregit.

- Puntuacions del criteri *judici criminològic*.

Els paràmetres de la predicció criminològica contempnen l'anàlisi dels testimoniatges de sentència, l'entrevista amb l'intern, si s'escau i la revisió dels expedients. També s'inclou dades rellevants de la base de dades informàtica penitenciària (SIPc⁴). A banda de les dades estàtiques i històriques, s'ha tingut en compte les vicissituds penitenciàries positives i negatives en relació a l'evolució de l'intern.

Pel que fa a les dades de la periodicitat de l'avaluació del comportament, s'ha optat per l'interval del darrer internament penitenciari, la qual cosa permet classificar els interns en dos tipus: els que ja han finalitzat l'estada penitenciària i els que romanen ingressats a la presó en el moment en què es dona per finalitzat l'estudi. A les trajectòries delictives de llarga durada, el fet de valorar només el darrer ingrés limita el resultat de les dades aportades a l'estudi. Donat que el període de valoració és diferent en tots els interns, aquesta diversitat no afecta la validesa de l'estudi si s'introdueixen elements correctors.

Basant-se en tot aquest conjunt d'informació, el jurista criminòleg qualifica els expedients disciplinaris en *No impulsius* versus *Impulsius*, segons considerava

---

⁴ SIPc: Sistema de Informació Penitenciari Català.

si la impulsivitat predomina com element desencadenant fonamental. Per evitar biaixos (efecte de característiques de la demanda i efecte Rosenthal) i d'amenaça a la validesa experimental, el jurista criminòleg desconeixia els resultats de les variables psicològiques, tant des del punt de vista psicomètric com del criteri tècnic. D'aquesta manera, s'aplica la tècnica de control experimental de *simple cec*.

5.3.3. Operativització de variables i criteris d'adaptació a la normativa regimental

Es tracta de tenir unes variables que, de manera predominantment objectiva, foren indicadores d'adaptació a la normativa regimental. En una primera fase, es van incloure tant variables referides a un grau d'adaptació positiva com de variables que impliquessin una adaptació negativa. Més endavant, sense perdre de vista el criteri d'utilitat i validesa, es van seleccionar les que presentaven criteris estadístics adients de variabilitat. Les variables es van agrupar en dos tipus:

- *Grau d'adaptabilitat*: operativitzat per la mitjana del nivell obtingut per part de l'intern al SAM, nombre de fets positius, gaudiment o no de la llibertat condicional i aplicació de l'art. 86.4.
- *Grau de conflictivitat*: nombre i tipus d'expedients disciplinaris oberts; presència i nombre de regressions de grau; nombre d'estades al Departament Especial de Règim Tancat (DERT) en primer grau i/o Art. 10.

5.3.4. Altres variables

També es van constatar altres variables que podien influir als resultats, de manera que aquests estiguessin esbiaixats, per la seva influència. N'hi poden haver moltes, però aquestes són les més objectives possibles:

- *Primari*: el fet de si l'intern havia estat ja a la presó.
- *Dies de condemna efectius*: és a dir, dies d'estada a la presó fins la *data de tall* d'aquest treball (31/05/2007), excepte els que van sortir en llibertat abans d'aquesta data.
- *Edat (en dies)*: dies des de la data de naixement fins a la *de tall* d'aquest treball (31/05/2007), excepte els que van sortir en llibertat abans d'aquesta data.

5.3.5. Consideracions importants respecte a les variables comentades

El fet de trobar, a posteriori, certes dificultats no previstes a la fase del disseny experimental, ha obligat a prendre decisions a l'hora de triar o recodificar la informació aportada per les variables anteriorment explicades:

- Alguns interns no tenen puntuació vàlida en algunes variables en raó de la seva situació penal (ex. preventius amb poc temps per avaluar el SAM; interns classificats inicialment en tercer grau, etc.).
- Altres variables inicialment proposades no tenen la mínima variabilitat com per ser considerades rellevants des del punt de vista estadístic (ex. nombre d'aplicacions de l'art. 86.4).
- La mortalitat experimental en alguns casos (interns que marxen abans de treure tota la informació necessària).
- A l'apartat de la classificació inicial, s'ha trobat alguns casos en què l'intern està encara preventiu, cosa que impedeix la valoració d'aquest ítem.

- En el càlcul de la mitjana del SAM, s'ha de tenir en compte que alguns interns amb internaments llargs no tenen valoració en el període inicial perquè no s'havia informatitzat l'avaluació del programa motivacional. També falten les dades dels interns que estan a medi obert ja que la implementació del SAM s'està realitzant mentre es realitza aquest estudi. Es valora la necessitat d'avaluar els interns tenint en compte el sistema de fases però presenta dificultats a l'hora de fer les equivalències.

- La valoració dels expedients disciplinaris ha originat també diverses qüestions que s'han intentat solucionar en el transcurs del treball. Només s'ha tingut en compte els expedients disciplinaris amb sanció ferma. Per tant, no s'ha valorat els expedients sobreseïts o no resolts per altres motius. En la separació de les conductes que han motivat l'aplicació del règim disciplinari entre impulsives i no impulsives, a més de la qualificació jurídica, s'ha avaluat la inestabilitat conductual, les actituds violentes i les respostes immediates davant un estímul estressant. No obstant això, algunes desobediències a les ordres dels funcionaris presenten dubtes sobre la consideració d'impulsivitat de la conducta de l'intern.

- Les dades sobre aplicació de règim tancat i de regressió són bastant limitades en quan al nombre d'interns afectats. Malgrat això, en els casos que es dona és una dada de molta rellevància: implica la síntesi i/o culminació del grau d'adaptació i inadaptació. Per aquest motiu es crea una nova variable *dicotomitzada* (amb dos valors): *antecedents de regressió* (amb antecedents o sense antecedents). Aquesta també inclou les aplicacions de primer grau, fins i tot als preventius, en equiparar, des del punt de vista conductual, la regressió de grau amb l'aplicació de l'art. 10 de la Llei Orgànica General Penitenciària.

- Es considera que les dades sobre fet positius són importants sobre tot per valorar l'estabilitat de la conducta dels interns però té l'inconvenient, igual que en el SAM, que no es fa servir en medi obert.
- El fet de considerar o no *primari* un intern ha presentat molts dubtes per determinar si s'optava per la *primarietat* penal o la penitenciària. En molts casos, els interns que ingressen per primera vegada a la presó per complir una pena, han comès altres delictes que han estat penats amb penes no privatives de llibertat. Per tant, considerar primari un intern amb múltiples antecedents penals no es considera que respongui a l'objectiu de l'estudi. Altres interns presenten diversos ingressos anteriors a la presó com a preventius però no havien estat mai abans penats. Finalment, en altres casos, només consta un ingrés penitenciari però durant el qual ha de complir condemna per múltiples causes.

En definitiva, s'ha optat per qualificar com a primari a l'intern que ingressa per primera vegada a la presó per complir una condemna per una única causa penal. En canvi s'ha considerat reincident als interns amb ingressos anteriors a la presó per complir altres condemnes i als que només tenen un ingrés, però que han de complir per més d'una causa penal.

5.3.6. Anàlisi estadístic

L'anàlisi estadístic és de tipus univariant i multivariant. També s'han fet servir proves no paramètriques als casos escaients. El nivell de significació estadística triat és $\alpha = 0.05$. No obstant, la gran majoria dels anàlisis també assolixen la significació estadística inferior al 0.001. El nombre de variables és molt gran i també les possibles combinacions d'anàlisi. L'incompliment de supòsits estadístics i la pèrdua de dades han fet que s'hagin descartat alguns anàlisis previstos. Les variables s'analitzaran mitjançant el paquet estadístic SPSS 14.0 Les tècniques d'elecció són: l'anàlisi correlacional, la correlació parcial, ANOVA simple i l'anàlisi discriminant. Es calcularà, a més a més, la

mida de l'efecte, per tal de poder operativitzar el valor predictiu de les variables considerades.

5.4. Planificació i recursos: cronograma. Equip de recerca. Pressupost

5.4.1. Cronograma

El primer període va del mes de gener al mes de maig de 2007: la tasca a realitzar era l'administració de les proves als interns i la recerca bibliogràfica. El segon període va omplir tot mes de juny de 2007: la tasca consistia en el buidat de la informació. Com ja s'ha comentat, es van admetre dades psicomètriques fins al 31 de maig de 2007 com a data de referència de cara a completar les dades per part del jurista criminòleg. El tercer període (inclou el mes de vacances per part de l'equip investigador), va de juliol a setembre i es centra en la tasca del jurista criminòleg per tal de treure tota la informació de les variables criteri i també en la organització de la base de dades. El mes d'octubre es van fer els anàlisis estadístics i l'inici de la redacció d'aquest informe per poder-lo presentar a la segona quinzena del mes de novembre.

5.4.2. Equip de recerca

Els autors de la investigació són tres tècnics superiors del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya: dos tècnics que treballen de psicòlegs i un tècnic que ho fa com a jurista-criminòleg. La tasca professional dels autors és la següent:

- Un dels psicòlegs realitza classificacions inicials dels interns, porta el Programa de Delictes Violents (DEVI), el Programa de Control de l'Agressió Sexual (SAC), intervé al Departament de Règim Tancat (DERT) i fa un seguiment dels interns ubicats al Mòdul 1.

- L'altre psicòleg també realitza classificacions inicials, porta el Programa de Preparació de Sortides, intervé a la Secció Oberta i fa un seguiment dels interns ubicats al Mòdul 3.
- Finalment, el jurista criminòleg realitza classificacions inicials, intervé a la Secció Oberta, al Departament de Règim Tancat i fa un seguiment dels interns ubicats al Mòdul 1.

També s'ha comptat amb la col·laboració d'altres companys de l'equip de tractament (psicòlogues i educadores) que, de manera altruista, han facilitat la recollida de dades psicomètriques als interns que portaven en raó de la seva feina.

5.4.3. Pressupost

Tot el pressupost s'ha adaptat a la quantitat de l'ajut concedida pel Centre d'Estudis i Formació Especialitzada i ha cobert més o menys les despeses previstes al projecte: 3000 euros. Aquests han estat distribuïts de la manera següent:

- *Cuestionario de Personalidad Situacional (CPS)*
  - Qüestionari: 50 euros.
  - 20 Quaderns: 20 euros.
  - 200 fulls de perfil: 60 euros.
  - 200 fulls de resposta: 50 euros.
- Material informàtic: 200 euros.

- Desplaçaments: 560 euros.
- Dietes: 560 euros.
- Hores extra a la feina: 1500 euros.

6. Resultats

Es presenten ordenats en funció dels objectius mencionats anteriorment.

1. Validació, en població penitenciària, del qüestionari d'impulsivitat BARRAT (BIS-11) i CPS (Cuestionario de Personalidad Situacional)

- Qüestionari d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11).

A diferència del CPS, en relació a la informació de què disposen els autors, el BARRAT no està baremat en mostres comparables a la població reclusa. Per aquesta raó, un primer pas ha estat el fet de descriure els estadístics principals (mitjana, mediana, percentils, desviació típica, asimetria i curtosi), per tal de poder ubicar una puntuació individual en la mostra investigada. Aquest resultat es pot consultar a l'annex III.

Un segon pas es la validació convergent/divergent psicomètrica. En aquest cas, amb els trets de personalitat de l'altre qüestionari, el CPS. Aquest es fa mitjançant la matriu de correlacions entre els dos qüestionaris (coeficients de correlació de Pearson. N= 142). Els resultats es presenten en la Taula 1.

Taula 1: Matriu de correlacions CPS-BARRAT

		Impulsivitat Cognitiva	Impulsivitat Motora	Impulsivitat no planificada	Impulsivitat Total
Estabilitat Emocional	Correlació	-,457**	-,598**	-,277**	-,545**
	Sig.bilateral	,000	,000	,001	,000
Ansietat	Correlació	,400**	,536**	,211*	,468**
	Sig.bilateral	,000	,000	,012	,000
Autoconcepte	Correlació	-,242**	-,273**	-,174*	-,282**
	Sig.bilateral	,004	,001	,038	,001
Eficàcia	Correlació	-,252**	-,262**	-,368**	-,371**
	Sig.bilateral	,002	,002	,000	,000
Autoconfiança i seguretat en sí mateix	Correlació	-,269**	-,394**	-,200*	-,358*
	Sig.bilateral	,001	,000	,017	,000
Independència	Correlació	,372**	,350**	,347**	,438**
	Sig.bilateral	,000	,000	,000	,000

Dominància	Correlació	,363**	,390**	,216**	,392**
	Sig.bilateral	,000	,000	,010	,000
Control cognitiu	Correlació	-,484**	-,414**	-,400**	-,527**
	Sig.bilateral	,000	,000	,000	,000
Sociabilitat	Correlació	-,133	-,168*	-,158	-,192*
	Sig.bilateral	,115	,045	,060	,022
Ajustament Social	Correlació	-,286**	-,359**	-,381**	-,431**
	Sig.bilateral	,001	,000	,000	,000
Agressivitat	Correlació	,409**	,479**	,284**	479**
	Sig.bilateral	,000	,000	,001	,000
Tolerància	Correlació	-,405**	-,469*	-,263**	-,463**
	Sig.bilateral	,000	,000	,002	,000
Intel·ligència Social	Correlació	-,318**	-,232**	-,380**	-,383**
	Sig.bilateral	,000	,005	,000	,000
Integritat/Honestitat	Correlació	-,247**	-,275**	-,334**	-,359**
	Sig.bilateral	,003	,001	,000	,000
Lideratge	Correlació	,262**	,262**	,109	,252**
	Sig.bilateral	,002	,002	,197	,002
Sinceritat	Correlació	,216**	,430**	,058	,291**
	Sig.bilateral	,010	,000	,493	,000
Desitjabilitat Social	Correlació	-,454**	-,540**	-,406**	-,578**
	Sig.bilateral	,000	,000	,001	,000
Control de respostes	Correlació	-,159	-,077	-,208*	-,182*
	Sig.bilateral	,059	,364	,013	,030
Ajustament	Correlació	-,084	-,305**	-,061	-,137
	Sig.bilateral	,319	,000	,474	,103
Lideratge F	Correlació	,185*	,332**	,042	,229**
	Sig.bilateral	,027	,000	,618	,006
Independència F	Correlació	,136	,153	,240**	,224**
	Sig.bilateral	,108	,069	,004	,007
Consens	Correlació	-,326*	-,222**	-,416**	-,398**
	Sig.bilateral	,000	,008	,000	,000
Impulsivitat Cognitiva	Correlació	1	,564**	,515**	-,799**
	Sig.bilateral		,000	,000	,000
Impulsivitat Motora	Correlació	,564**	1	,424**	-,823**
	Sig.bilateral	,000		,000	,000
Impulsivitat no planificada	Correlació	,515**	,424**	1	-,819**
	Sig.bilateral	,000	,000		,000
Impulsivitat Total	Correlació	,799**	,823**	,819**	1
	Sig.bilateral	,000	,000	,000	

**La correlació és significativa al nivell 0,01 (bilateral)

*La correlació és significat al nivell 0,05 (bilateral)

Tal i com es pot comprovar, s'evidencia tot un seguit de correlacions congruents estadísticament significatives amb els trets mesurats, tal i com figura a les hipòtesis específiques núm. 3 i 4. La *puntuació total* en impulsivitat correlaciona significativament amb tots, excepte amb el factor de segon ordre, *Ajustament*. Destacar l'alta correlació congruent amb *Estabilitat emocional* (negativa), *Ansietat* (positiva), *Desitjabilitat social* (negativa), *Agressivitat*

(positiva) i *Tolerància* (negativa). Mereix un comentari específic la correlació negativa amb *Desitjabilitat social* (-0,578): indica que resulta molt probable que una persona impulsiva no pugui amagar aquesta característica malgrat que no donaria una bona imatge de sí mateix.

Si aquestes correlacions s'eleven al quadrat, s'obté la *mida de l'efecte*; el *percentatge de variances explicada que una variable pot donar de l'altra*. La mida de l'efecte es situa en valors moderats (arriba fins al 35,7%; és el cas entre la *impulsivitat motora* i *l'estabilitat emocional*) i, tal i com és d'esperar entre trets que comparteixen variances però no estan totalment solapats per mesurar constructes diferents.

Un tercer pas és la validació criterial externa: la correlació (lineal de Pearson) entre les puntuacions del BARRAT i els criteris d'adaptació/inadaptació proposats i descrits anteriorment. Els resultats es presenten a la Taula 2.

Taula 2. Matriu de correlacions: Variables del BARRAT amb variables criterials d'adaptació

		Impulsivitat Cognitiva	Impulsivitat Motora	Impulsivitat no planificada	Impulsivitat Total
Classificació Inicial	Correlació	-,232	-,071	-,132	-,168
	Sig.Bilateral	,005	,397	,116	,045
	N	143	143	143	143
SAM	Correlació	-,353	-,373	-,290	-,412
	Sig.Bilateral	,000	,000	,001	,000
	N	135	135	135	135
Fets positius	Correlació	-,127	-,078	-,073	-,107
	Sig.Bilateral	,130	,351	,384	,200
	N	144	144	144	144
Llibertat condicional	Correlació	-,059	-,030	,092	,012
	Sig.Bilateral	,469	,715	,260	,887
	N	152	152	152	152
Primers graus	Correlació	,250	,209	,217	,273
	Sig.Bilateral	,002	,010	,007	,001
	N	153	153	153	153
Expedients disciplinaris no impulsius	Correlació	,262	,313	,220	,325
	Sig.Bilateral	,001	,000	,006	,000
	N	153	153	153	153
Expedients disciplinaris impulsius	Correlació	,207	,258	,163	,257
	Sig.Bilateral	,010	,001	,044	,001
	N	153	153	153	153

Total expedients disciplinaris	Correlació	,257	,311	,211	,318
	Sig.Bilateral	,001	,000	,009	,000
	N	153	153	153	153
Regressions	Correlació	,259	,241	,231	,296
	Sig.Bilateral	,001	,003	,004	,000
	N	152	152	152	152
Condemna en dies	Correlació	,065	-,021	,128	,070
	Sig.Bilateral	,426	,796	,116	,395
	N	151	151	151	151
Edat en dies	Correlació	-,127	-,117	-,081	-,130
	Sig.Bilateral	,118	,149	,321	,110
	N	153	153	153	153

Tal i com es veu, la puntuació total, en relació amb les subescales que conté, és la que més es relaciona i pot predir millor tant el comportament disfuncional (correlació significativa positiva amb nombre d'expedients total i regressions de grau) com adaptatiu (correlació negativa amb el nivell del SAM obtingut). Per la mida de l'efecte, la capacitat predictiva de la puntuació total és superior en cas adaptatiu que al problemàtic (17% front al 10,1%).

- CPS (*Cuestionario de Personalidad Situacional*).

La validació psicomètrica d'aquest qüestionari coincideix amb la ja presentada, quan s'ha fet la del BARRAT, lògicament. Llavors, es presenta la validació criterial externa, per tal de veure quines variables correlacionen més (i, per tant, tenen major poder predictiu) amb el comportament tan adaptatiu com inadaptatiu. Els resultats es presenten a la Taula 3.

Taula 3. Matriu de correlacions: variables del CPS amb variables criterials d'adaptació

		Classificació inicial	SAM	Fets positius	Libertat Condicional	Primers graus	Expedients disciplinaris no impulsius	Expedients disciplinaris impulsius	Total expedients disciplinaris	Regressions	Condemna en dies	Edat en dies
Estabilitat Emocional	Correlació	,209	,266	-,011	,175	-,257	-,263	-,266	-,276	-,255	-,065	,128
	Sig. bilat	,003	,000	,879	,011	,000	,000	,000	,000	,000	,348	,063
Ansietat	Correlació	-,179	-,172	,042	-,127	,149	,229	,209	,232	,174	,085	-,065
	Sig. bilat	,011	,017	,557	,064	,028	,001	,002	,001	,012	,216	,344
Autoconcepte	Correlació	,100	,082	,003	,029	,046	,052	,012	,040	,014	,022	-,176
	Sig. bilat	,161	,258	,962	,675	,500	,449	,866	,564	,835	,747	,010
Eficàcia	Correlació	,182	,213	,039	,040	-,116	-,125	-,121	-,129	-,118	-,034	-,047
	Sig. bilat	,010	,003	,578	,566	,089	,069	,077	,059	,088	,624	,492
Autoconfiança i seguretat en sí mateix	Correlació	,101	,142	-,032	,071	-,032	-,020	-,038	-,027	,004	,044	-,026
	Sig. bilat	,155	,050	,654	,304	,643	,774	,585	,693	,956	,528	,701
Independència	Correlació	-,257	-,348	-,014	-,200	,334	,348	,391	,380	,311	,167	-,180
	Sig. bilat	,000	,000	,838	,003	,000	,000	,000	,000	,000	,015	,008
Dominància	Correlació	-,156	-,250	-,001	-,160	,283	,345	,313	,350	,226	,144	-,184
	Sig. bilat	,027	,000	,993	,019	,000	,000	,000	,000	,001	,036	,007

Control cognitiu	Correlació	,218	,311	,021	,055	-,137	-,188	-,155	-,184	-,191	-,086	,056
	Sig. bilat	,002	,000	,767	,426	,043	,006	,024	,007	,005	,212	,413
Sociabilitat	Correlació	,087	,089	-,102	,079	-,099	-,074	-,171	-,113	-,163	-,218	-,021
	Sig. bilat	,218	,220	,150	,251	,146	,282	,012	,100	,018	,001	,766
Ajustament Social	Correlació	,320	,298	-,005	,134	-,256	-,306	-,330	-,329	-,269	-,127	,156
	Sig. bilat	,000	,000	,946	,050	,000	,000	,000	,000	,000	,066	,023
Agressivitat	Correlació	-,267	-,326	-,003	-,167	,424	,437	,441	,459	,380	,185	-,203
	Sig. bilat	,000	,000	,969	,015	,000	,000	,000	,000	,000	,007	,003
Tolerància	Correlació	,290	,301	-,019	,193	-,357	-,375	-,380	-,394	-,323	-,191	,188
	Sig. bilat	,000	,000	,789	,005	,000	,000	,000	,000	,000	,005	,006
Intel·ligència Social	Correlació	,238	,194	-,057	,003	-,183	-,193	-,178	-,196	-,196	-,168	-,007
	Sig. bilat	,001	,007	,422	,971	,007	,005	,009	,004	,004	,014	,919
Integritat/Honestitat	Correlació	,159	,330	,022	,022	-,179	-,205	-,211	-,217	-,184	-,087	,117
	Sig. bilat	,024	,000	,753	,754	,008	,003	,002	,001	,007	,210	,087
Lideratge	Correlació	-,090	-,127	,017	-,076	,220	,302	,254	,298	,191	,165	-,123
	Sig. bilat	,207	,080	,813	,272	,001	,000	,000	,000	,005	,016	,073
Sinceritat	Correlació	-,128	-,158	,048	-,137	,058	,110	,104	,113	-,013	-,010	-,187
	Sig. bilat	,071	,028	,500	,046	,394	,111	,129	,101	,855	,884	,006
Desitjabilitat Social	Correlació	,273	,392	,120	,254	-,261	-,327	-,345	-,349	-,261	-,072	,200
	Sig. bilat	,000	,000	,088	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,301	,003
Control de respostes	Correlació	,076	,050	-,014	,001	-,052	-,062	-,052	-,061	-,050	-,054	-,008
	Sig. bilat	,286	,492	,840	,985	,441	,371	,452	,377	,474	,437	,904
Ajustament	Correlació	-,016	-,030	-,036	,101	,096	,079	,045	,070	0,98	,088	-,016
	Sig. bilat	,819	,681	,613	,144	,159	,249	,518	,307	,156	,201	,816
Lideratge F	Correlació	-,043	-,117	,031	-,110	,025	,113	,090	,110	-,012	,010	-,172
	Sig. bilat	,541	,106	,660	,110	,718	,101	,189	,110	,859	,886	,012
Independència F	Correlació	-,185	-,228	,017	-,141	,204	,239	,302	,273	,220	,157	-,160
	Sig. bilat	,009	,001	,809	,039	,002	,000	,000	,000	,001	,023	,020
Consens	Correlació	,212	,297	,037	,022	-,198	-,229	-,198	-,228	-,207	-,120	,065
	Sig. bilat	,003	,000	,603	,752	,003	,001	,004	,001	,002	,082	,343

Tal i com es veu, la variable que millor prediu la conducta inadaptada és *Agressivitat* (mida de l'efecte: 21%,) seguida de *Tolerància* -aquesta amb correlació negativa, és clar- (15,5%) i *Independència* (14,4%). En relació a la conducta adaptativa, entesa pel nivell del SAM, la *Desitjabilitat Social* és la que destaca per damunt de la resta (15,36%). Aquesta variable també correlaciona negativament amb la conducta problemàtica (12,18%) i és, juntament amb *Independència*, les que serveixen de la mateixa manera, tant per predir conducta adaptativa com desadaptativa.

En aquest apartat, es pot concloure que el test d'impulsivitat de BARRAT prediu millor la conducta adaptativa mentre que el CPS ho fa amb la conducta desadaptativa. Secundàriament, s'observa que la durada de la condemna no correlaciona amb cap de les puntuacions del BARRAT i sí que ho fa (encara que amb menor mesura) amb algunes escales del CPS. Després de repetir els càlculs, neutralitzant tan la influència de l'edat com la de la durada de la condemna, mitjançant un estudi de correlació parcial, es troben uns resultats força semblants.

2. Obtenir variables de personalitat predictors i/o discriminants de les conductes inadaptatives dintre del centre penitenciari.

Ja s'ha vist quines variables correlacionen més amb els criteris exposats. Els anàlisis fets donen informació útil i aproximada. No obstant, moltes d'aquestes variables comparteixen una part important de la variança. Per tal de veure quina pot explicar i/o predir els comportaments que ens interessin, es necessita més precisió per esbrinar el nombre mínim de variables predictives per aconseguir el millor grau de predicció possible. Des del punt de vista metodològic, es té la resposta a aquesta qüestió: la tècnica multivariant anomenada anàlisi *discriminant per passes*.

Lògicament, tal i com es pot apreciar als apartats anteriors, moltes de les variables criteri que fan referència al comportament desadaptatiu i adaptatiu estan correlacionades. De totes aquestes, per raó de simplicitat, operativitat i utilitat, cal triar la més representativa. S'ha triat el fet de si *l'intern havia estat o no al menys, una vegada regressat de grau* perquè aquesta variable té implicacions pràctiques al pronòstic. Aquesta variable resumeix la informació continguda de les altres, tant positives (ex. nivell del SAM) com negatives (ex. nombre d'expedients disciplinaris) i és aplicable a tots els interns de la mostra (règim tancat, ordinari i semilibertat). A efectes operatius tenim:

- Variables predictores: totes les del CPS i el BARRAT
- Variable criteri: el fet d' haver tingut o no una regressió de grau⁵

Aleshores, es tractarà de predir, basant-se en les puntuacions tant del CPS com del BARRAT quines variables són capaces de preveure quin intern ha tingut una regressió de grau al llarg de tota la seva vida penitenciària. Els resultats es presenten a la Taula 4.

---

⁵ Cal recordar que l'aplicació de l'art. 10 de la LOGP als interns preventius es considera també una regressió de grau per la seva equivalència des del punt de vista conductual i regimental.

Taula 4. Anàlisi discriminant per passes. Variables predictores i variable criteri

Autovalors

Funció	Autovalor	% de variança	% acumulat	Correlació canònica
1	,175	100	100	0,386

Lambda de Wilks

Contrast de les funcions	Lambda de Wilks	Chi-quadrat	Graus de llibertat	Significació
1	,851	21,828	2	0,000

Coefficients estandarditzats de la funció discriminant canònica

	Funció 1
Agressivitat	1,067
Sinceritat	-,520

Coefficients de la funció de classificació

	Antecedents de regressió de grau	
	No	Si
Agressivitat	0,036	0,078
Sinceritat	0,093	0,071
(constant)	-3,849	-6,234

Funcions discriminants lineals de Fisher

Resultats de la classificació

		Antecedents de regressió de grau	Grup de pertinència pronosticat		Total
			No	Si	
Original	Recompte	No	151	8	159
		Si	41	11	52
	%	No	95	5	100,0
		Si	78,8	21,2	100,0
Validació creuada	Recompte	No	146	13	77
		Si	43	9	11
	%	No	91,8	8,2	100,0
		Si	82,7	17,3	100,0

Classificats correctament el 76,8% dels casos agrupats originals, i el 73,3% dels casos agrupats validats per validació creuada.

Els resultats (N=211) apunten que de les 22 variables del CPS i les 4 del BARRAT, tan sols les variables *Agressivitat* i *Sinceritat* aconseguen formar part de la funció discriminant assolint la significació estadística. Totes les

variables del BARRAT han quedat fora⁶. Amb aquestes variables es pot predir correctament un 76,8% dels casos.

De la resta, els classificats incorrectament (n= 49), es pot observar que l'errada més freqüent consisteix en predir interns que no tindran regressions i que de fet, les tenen: 41 de 49 (errada de sensibilitat): en lloc de fallar en preveure interns que seran regressats i de fet no ho són (errada d'especificitat): 8 de 49.

El procediment de *validació creuada* és una estratègia de replicació "virtual" i indica, que en el cas de repetir el mateix estudi en les mateixes condicions, els resultats serien força semblants; un 73,5 % de casos correctament classificats.

3. Realitzar un estudi comparatiu de la validesa creuada dels criteris clínics psicològics, psicomètrics, criminològics i subjectius autoqualificats (matriu multitret-multimètode).

En aquesta última part es compara el poder predictiu i discriminatori dels mètodes psicomètrics exposats, amb altres mesures basades en la experiència acumulada dels professionals implicats (psicòlegs i jurista criminòleg), així com la valoració feta pels propis interns (puntuació autoqualificada).

- Matriu multitret- multimètode: comparació de la impulsivitat mesurada mitjançant el BARRAT, el criteri clínic- psicològic, l'autoqualificació de l'intern i el judici criminològic. Els resultats figuren a la Taula 5.

---

⁶ Per aquest motiu, malgrat que inicialment contaven amb 138 casos (interns que puntuaven en totes les variables implicades), de cara a la classificació augmenta el nombre fins arribar a 211, tal i com es va explicar les raons de mortalitat experimental.

Taula 5: Matriu Multitret-multimètode: correlacions entre criteri tècnic amb el psicomètric

		Impulsivitat at Cognitiva	Impulsivitat at Motora	Impulsivitat at no planificada	Impulsivitat at Total	Puntuació autoqualif i-cada	Impulsivitat at clínica	Judici criminològic
Impulsivitat Cognitiva	Correlació Sig. Bilateral N	1 163	**	**	**	**	**	
Impulsivitat Motora	Correlació Sig. Bilateral N	,564** ,000 163	1 163	**	**	**	**	
Impulsivitat no planificada	Correlació Sig. Bilateral N	,515** ,000 163	,424** ,000 163	1 163	**	**	**	
Impulsivitat Total	Correlació Sig. Bilateral N	,799** ,000 163	,823** ,000 163	,819** ,000 163	1 163	**	**	*
Puntuació autoqualific ada	Correlació Sig. Bilateral N	,382** ,000 163	,440** ,000 163	,246** ,000 163	,430** ,000 163	1 169	**	
Impulsivitat clínica	Correlació Sig. Bilateral N	,270** ,000 163	,424** ,000 163	,315** ,000 163	,422** ,000 163	,415** ,000 169	1 169	**
Judici criminològic	Correlació Sig. Bilateral N	,153 ,061 151	,139 ,088 151	,138 ,092 151	,175* ,031 151	,137 ,087 157	,287** ,000 157	1 223

**La correlació és significativa al nivell 0,01 (bilateral)

*La correlació és significat al nivell 0,05 (bilateral)

Els resultats mostren que la única variable que correlaciona amb la resta és la *impulsivitat clínica*. A més a més, ho fa de manera positiva i amb un nivell de significació inferior al 0.001. Cal destacar que els tres criteris (psicològic, judici criminològic i psicomètric) correlacionen positivament i de manera estadísticament significativa.

Respecte de la puntuació *autoqualificada*, cal observar que també correlaciona amb el criteri *psicomètric* i amb el *clínic*, però no amb el *judici criminològic*. D'altra banda, els interns tenen tendència a autoqualificar-se'n a la baixa, és a dir, amb una puntuació més baixa si es compara tant amb el psicòleg com amb el jurista criminòleg. Un anàlisi no paramètric ajuda a aprofundir en aquest aspecte. Mitjançant la prova Wilcoxon, es comprova que no hi ha diferències entre la puntuació del criteri psicològic (*impulsivitat clínica*) i la del *judici criminològic*, però sí entre la puntuació *autoqualificada* i la del psicòleg (*impulsivitat clínica*) d'una banda i la puntuació *autoqualificada* i el *judici*

criminològic d'altra (nivell de significació <0.001). Aquests resultats es poden veure als quadres següents:

Quadre 1. Estadístics descriptius

	N	Mitjana	Desviació típica	Mínim	Màxim
Impulsivitat clínica	169	5,22	2,274	0	0
Puntuació autoqualificada	169	4,38	2,286	0	0
Judici criminològic	223	5,34	2,252	0	0

Quadre 2. Estadístics de contrast

	Judici criminològic- Impulsivitat clínica	Judici criminològic- Puntuació autoqualificada	Impulsivitat clínica- Puntuació autoqualificada
Z	-,740	-3,886	-4,003
Sig. asint (bilateral)	,459	,000	,000

- Anàlisi discriminant per passes: introducció de totes les variables psicomètriques (CPS i BARRAT) i les clíniques (puntuació autoqualificada, psicològic i criminològic) per tal de predir la presència/ absència de regressió de grau. Els resultats es veuen a la Taula 6.

Taula 6. Anàlisi discriminant per passes. Variables psicomètriques i clíniques

Autovalors

Funció	Autovalor	% de varianza	% acumulat	Correlació canònica
1	,284	100	100	0,470

Lambda de Wilks

Contrast de les funcions	Lambda de Wilks	Chi-quadrat	Graus de llibertat	Significació.
1	,779	33,023	4	0,000

Coeficients estandarditzats de la funció discriminant canònica

	Funció 1
Agressivitat	,583
Sinceritat	-,394
Impulsivitat clínica	,419
Judici criminològic	,414

Resultats de la classificació

		Antecedents de regressió de grau	Grup de pertinència pronosticat		Total
			No	Sí	
Original	Recompte	No	106	6	112
		Si	19	11	30
	%	No	94,6	5,4	100,0
		Si	63,3	36,7	100,0
Validació creuada	Recompte	No	106	6	112
		Si	19	11	30
	%	No	94,6	5,4	100,0
		Si	63,3	36,7	100,0

Classificats correctament el 82,4% de los casos agrupats originals, i el 82,4% de los casos agrupats validats per validació creuada .

Els resultats indiquen que hi ha una funció discriminant (estadísticament significativa) que es pot fer servir per tal d'intentar predir quin intern ha tingut antecedents d'haver estat regressat de grau de tractament penitenciari i qui no. Aquesta funció discriminant està composta per 4 variables: dos psicomètriques (*Agressivitat* i *Sinceritat*) i dos de criteri tècnic (*Impulsivitat clínica* i *judici criminològic*). Permet classificar correctament el 82% del casos.

De la resta, els classificats incorrectament (n= 25), es pot observar que l'errada més freqüent consisteix en predir interns que no tindran regressions i que de fet, les tenen: 19 de 25 (errada de sensibilitat): en lloc de fallar a l'afirmar interns que seran regressats i de fet no ho són (errada d'especificitat): 6 de 25.

Amb el procediment de *validació creuada* és té, que en cas de repetir el mateix estudi en les mateixes condicions, els resultats serien idèntics: un 82,4 % de casos correctament classificats.

- Anàlisis complementàries.

Aquests anàlisis serviran per reforçar encara més la validesa de constructe del present treball, alhora que permetran millorar els pronòstics de predicció sobre el grau d'adaptació de l'intern.

De totes les variables de criteri obtingudes per part del jurista criminòleg, destaca una que, a diferència d'altres, compleix requisits estadístics mínims i té gran rellevància tant des del punt de vista jurídic legal com psicomètric, tenint en compte els resultats d'aquesta investigació. Es tracta de la *primarietat*, és a dir, la qualificació de si l'intern és o no primari.

Els anàlisis estadístics⁷ mostren una gran diferència, estadísticament significativa, entre els interns primaris i els que no ho són.⁸Tant al CPS⁹ com al BARRAT¹⁰ n'hi ha diferències en quasi tots els trets. També hi ha en les puntuacions de criteri tècnic¹¹ i en moltes variables criteri (adaptatives i inadaptatives). Aquestes diferències no es poden atribuir ni a l'edat ni el temps de condemna¹². Per raons d'espai, es fa una descripció en funció de la diferència entre les característiques trobades:

Els interns qualificats com primaris són:

- A nivell *psicomètric*: més estables emocionalment (amb menys ansietat) tolerants, eficaços, millor autoconcepte, adaptació, intel·ligència i desitjabilitat social; control cognitiu i integritat- honestedat. D'altra banda, són menys: impulsius, agressius, dominants i independents.
- A nivell *tècnic /clínic*: menys impulsius (criteri tècnic *psicològic* i *judici criminològic*).

---

⁷S'ha fet ANOVAs i proves no paramètriques, cas d'incompliments de supòsits estadístics.

⁸ Cal recordar l'operativització d'aquesta variable per part del jurista criminòleg.

⁹ (N=213; primaris: 120; no primaris 93). No hi ha diferències en *Sociabilitat*, *Lideratge*, *Sinceritat*, i als factors de segon ordre *Lidertge F* i *Independència F*.

¹⁰ (N=153; primaris: 91; no primaris 62). No hi ha diferències en *Impulsivitat motora*.

¹¹ No hi ha diferències en puntuació autoqualificada.

¹² No hi ha diferències estadísticament significatives al temps de condemna entre els primaris i no primaris (ANOVA, $F_{1,222} = 2,494$; $p > 0.11$), però sí en edat: els primaris son més joves (ANOVA, $F_{1,224} = 5,249$ $p < 0.024$).

- A nivell *regimental*: puntuen més alt al nivell del SAM; tenen menys expedients disciplinaris (tant impulsius com no impulsius) i regressions (inclou nombre de primers graus aplicats).

En definitiva, els primaris estan més adaptats i amb millor pronòstic de reinserció que els no primaris. Aquests resultats no resulten sorprenents. A més a més de confirmar un fet comprensible, lògic i evident, resulten congruents amb els resultats d'altres investigacions que estudien els factors de reincidència, tal i com s'ha comentat al marc teòric.

Però en aquest treball, el més interessant de tot, és que, si apliquem la mateixa tècnica comentada anteriorment (l'anàlisi discriminant per passes) però diferenciant els interns primaris dels que no ho són, es troben els resultats següents:

No primaris o reincidents: la funció discriminant descrita no resulta estadísticament significativa i per tant el grau de predicció no és millor que fer-ho a l'atzar tenint en compte les probabilitats prèvies de pertinença¹³.

Primaris: la mateixa funció discriminant (la que conté les variables: *Agressivitat, Sinceritat, criteri psicològic i judici criminològic*) descrita no tan sols resulta estadísticament significativa, sinó que encara augmenta el seu poder descriptiu, tal i com es pot veure al quadre resum:

---

¹³ Estadístic Lambda de Wilks = 0,893; Chi-quadrat= 5,681 gl =4 p>0.22.

Quadre 3. Anàlisi discriminant per passes. Interns reincidents i primaris

		Antecedents de regressió de grau	Grup de pertinència pronosticat		Total
			No	Si	
Original	Recompte	No	76	1	77
		Si	6	5	11
	%	No	98,7	1,3	100,0
		Si	54,5	45,5	100,0
Validació creuada	Recompte	No	74	3	77
		Si	8	3	11
	%	No	96,1	3,9	100,0
		Si	72,7	27,3	100,0

Classificats correctament el 92,0% de los casos agrupats originals, i 87,5% de los casos agrupats validats per validació creuada .

7. Conclusions

A nivell d'hipòtesis plantejades, tant generals com específiques, es pot afirmar que es confirmen totes a excepció d'una, la sisena hipòtesi específica. Cap variable del BARRAT ha estat seleccionada per predir el comportament desadaptatiu, operativitzat per la variable *antecedents de regressió*. El motiu és que una variable del CPS, *Agressivitat* ha *eliminat o absorbit* la variança explicada per la impulsivitat mesurada pel BARRAT. Aquest fenomen no és estrany si es recorda que les dues variables estaven correlacionades de manera significativa i compartien un 22,94% de variança¹⁴.

Tal i com s'ha vist, la utilització d'aquests instruments psicomètrics dóna informació d'una manera objectivable i útil. Serveixen per millorar els elements de judici per estimacions de pronòstic de l'intern dintre de la seva trajectòria penitenciària, preveure situacions de risc i millorar l'assignació d'entrada als mòduls de la presó en funció del risc detectat per aquestes.

Les variables del CPS es mostren més útils envers la predicció de conductes problemàtiques, especialment la més rellevant de totes, l'*Agressivitat*. Aquesta està present i correlaciona de manera estadísticament significativa en la predicció de les conductes problemàtiques i també (de manera negativa, encara que en menor mesura) amb les positives. Aquesta variable supera en mida de l'efecte a totes les demés, incloent les variables clíniques i l'autoqualificada pels interns.

Las variables del BARRAT han mostrat validesa de constructe i de criteri, tant amb altres variables semblants del CPS com amb les del criteri clínic psicològic, judici criminològic i amb variables que reflecteixen un estil de vida inadapdat. Tanmateix, el seu valor previsor és superior quan es tracta de predir

---

¹⁴ La correlació de Pearson entre les dues variables és de 0,479. Si fem l'operació $(0,479)^2 = 0,2294$.

un bon nivell d'adaptació, operativitzat en aquest treball, amb el nivell obtingut del SAM.

No obstant això que hem exposat, els autors d'aquest treball no podem compartir el missatge emès per part de la comunitat científica de l'estudi de la conducta que defensa la superioritat predictiva dels instruments psicòmètrics enfront als criteris tècnics. S'ha constatat que els resultats no apunten cap a aquesta direcció. Les raons són les següents:

Els psicòlegs disposen d'una informació parcial i limitada, tant dels antecedents de l'intern com del seu comportament adaptat i inadaptat. Aquesta informació es sintetitza en una sola variable, anomenada "*impulsivitat clínica*" que està present a les anàlisis discriminants com variable útil seleccionada per predir. També presenta correlacions estadísticament significatives -i de les més altes- amb quasi totes les variables criteri estudiades i amb el sentit lògic esperat, superant fins i tot a moltes de les 26 variables psicòmètriques estudiades (22 del CPS i 4 del BARRAT).

D'altra banda, el criteri tècnic *psicològic* coincideix amb el *judici criminològic*: no existeixen diferències estadísticament significatives entre tots dos a nivell de tendència central i estan significativament correlacionats. Per contra, l'autoqualificació dels interns sí que es diferencia de tots dos, en el sentit que tendeixen a autoqualificar-se'n amb una puntuació menor en impulsivitat.

Respecte del *judici criminològic* cal remarcar que ha actuat com una variable de criteri extern, tant per estudiar la validesa del criteri *tècnic psicològic* com per la resta de les variables psicòmètriques. Com ja s'ha apuntat anteriorment, el *judici criminològic* resumeix tota la informació objectiva que consta a l'expedient, així com els antecedents, cas d'haver-hi. Necessàriament, havia de ser el criteri que correlacionés més alt amb les variables en les que es basava per constituir-se'n. No resulta sorprenent que tingui la correlació més alta amb qualsevol criteri extern d'adaptació/desadaptació, ni tampoc que formi part de la

funció discriminant a l'hora de predir si un intern ha estat regressat de grau o no.

D'altra banda, la baixa correlació amb el criteri psicomètric del BARRAT, tot i sent estadísticament significativa, tampoc resulta sorprenent, atès que la puntuació del *judici criminològic* no estava referida estrictament a la impulsivitat, sinó a un altra relacionada, però no idèntica, com és el grau d'adaptabilitat de l'intern a la presó.

Tal i com s'ha comprovat, si es comparen els anàlisis discriminants (validació creuada: *deixant un a fora*), tots dos criteris *clínic psicològic* i *judici criminològic* ajuden a millorar la predicció, passant d'un 73,5% a un 82,4% d'interns correctament classificats.

Per últim recordar que, malgrat que l'edat i la durada de la condemna presenten, de vegades correlacions estadísticament significatives amb algunes de les variables implicades als anàlisis, una vegada s'ha neutralitzat estadísticament la seva influència, s'ha evidenciat mínima.

La qüestió de ser o no primari també és important, atès que *el poder predictiu de la funció discriminant és més alt al referir-se al comportament dels interns primaris que dels que no ho són.*

8. Propostes

S'ha demostrat la suficient evidència com per justificar l'aplicació de les proves psicomètriques del CPS i del BARRAT (BIS-11) en la predicció de la futura adaptació dels interns al centre penitenciari. Aquestes proves no poden substituir els criteris tècnics, sinó que els reforcen, contribuint a millorar el pronòstic d'adaptació. Aquest serà més exacte, precisament, amb els interns primaris, és a dir, amb els que no hi ha informació prèvia del seu comportament a la presó, perquè no havien ingressat abans.

Els resultats trobats poden obrir noves línies d'investigació de cara a millorar les variables predictives. Dintre de les bases de dades dels interns, hi ha un apartat anomenat *fitxa de tractament*. En aquesta fitxa, una dada molt rellevant es la realització del pronòstic de reincidència. En el cas que es repliquessin aquests resultats, recolzaria sense dubte, el nostre suggeriment d'incloure la variable *Agressivitat* del CPS sobre la predicció de risc de reincidència, juntament amb altres factors ja establerts (ex. si l'intern és o no primari). Tampoc cap descartar la inclusió d'una valoració tècnic-professional complementària de manera semblant a com s'ha fet en aquest treball.

Finalment, afegir també que encara es podrien fer més anàlisis dels ja presentats, però això representaria una extralimitació dels objectius previstos al projecte. Per aquesta raó, l'anàlisi exploratori de les dades continuarà, fins tenir el mínim d'informació necessari per poder elaborar noves hipòtesis a contrastar en posteriors projectes d'investigació. Però això, ja serà una altra història.

9. Referències bibliogràfiques

ARMITAGE, P.; BERRY, G. *Estadística para la investigación biomédica*. Barcelona: Doyma, 1992.

ASOCIACIÓN PSIQUIÁTRICA AMERICANA. *DSM-IV-TR: Manual Diagnóstico y estadístico de los Trastornos Mentales*. Barcelona: Masson, 2002.

BELLOCH FUSTER, A.; FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, H. *Trastornos de personalidad*. Madrid: Síntesis, 2002.

BOER, D. P et al. *SVR-20. Manual de Valoración del Riesgo de Violencia Sexual*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2005.

BRODY, N.; EHRLICHMAN, H. *Psicología de la Personalidad*. Madrid: Prentice Hall, 2000.

EYSENCK, H.J.; EYSENCK, S.B.G. *EPQ-R. Manual*. Madrid: TEA, 2001.

FERNÁNDEZ SRARA, J.L.; SEISDEDOS, N.; MIELGO, M. *CPS, Cuestionario de Personalidad Situacional*. Madrid: TEA, 1998.

FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, R., dir. *Evaluación psicológica. Conceptos, métodos y estudio de casos*. Madrid: Pirámide, 2005.

GARCÍA-PORTILLA, M.P. et al. *Banco de instrumentos básicos para la práctica de la psiquiatría clínica*. 4ª ed. Barcelona: Ars Médica, 2006.

GARRIDO, V. *El psicópata. Un camaleón en la sociedad actual*. Alzira: Algar, 2000.

GARRIDO, V.; STANGELAND, P.; REDONDO, S. *Principios de Criminología*. 3ª ed. València: Tirant lo Blanch, 2006.

HARE, R. *Sin conciencia. El inquietante mundo de los psicópatas que nos rodean*. Barcelona: Paidós, 1993.

INVEBREU 26. *La reincidència*. Febrer 2004. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

KROPP, P. R. et al. *S.A.R.A. Manual para la valoración del riesgo de violencia contra la pareja*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, 2005.

LEÓN, O.; MONTERO, I. *Diseño de investigaciones. Introducción a la lógica de la investigación en Psicología y Educación*. 2ª ed. Madrid: McGrawHill, 1997.

LUENGO, M.A. et al. "Biología, personalidad y delincuencia". *Pshicothema*. Vol. 14 (2002), supl.

LUQUE, M.; FERRER, M. I CAPDEVILA, M. *La reincidència penitenciària a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2005.

NORMAN, G. R.; STREINER, D.L. *Bioestadística*. Barcelona: Mosby/Doyma Libros, 1994.

NORUSIS, M.J., *SPSS for Windows. Advanced Statistics Release 5*. Printed SPSS, 1992.

PEREDA, S. *Psicología experimental I Metodología*. Madrid: Pirámide, 1986.

SÁNCHEZ-CÁNOVAS, J. *Psicología de las diferencias individuales Vol. 2 Introducción a las técnicas multivariadas*. Valencia: Promolibro, 1988.

SIEGEL, S. *Estadística no paramétrica*, 9° edición. México: Trillas, 1985.

SOBRAL, J. et al. "Impulsividad, género y contextos: su interacción en la conducta antisocial". *Anuario de Psicología Jurídica* (2000), p. 79-91.

SOBRAL, J. et al. "Personalidad y conducta antisocial: amplificadores individuales de los efectos contextuales". *Psicothema*. Vol. 12 (2000), nº 4, p. 661-670.

SORIA VERDE, M. A; SÁIZ ROCA, D., coords. *Psicología criminal*. Madrid: Pearson educación, 2005.

WEBSTER, C. D. et al. *Manual HCR-20. Avaluant el Risc per a la Violència*. Versió 2. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2005.

10. Annexes

Annex I: Full resum del resultat del CPS.

Subjecte	INTERN	Edat	0	Lloc	0
Centre	CP. Tarragona	Sexe	VARON	Data:	16/01/2007

ESCALA	El el polo bajo, la persona se define como:		Puntuación baja									Intermedia: normal									Puntuación alta									En el polo alto, la persona se define como:			
	Descripción:		S	1	11	21	31	41	51	61	71	81	91										Descripción:		ESCALA								
Est	nerviosa, irritable, sobreexcitada y susceptible		29	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									sosegada, tranquila, serena, estable, equilibrada		Est
Ans	relajada, tranquila y paciente		55	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									tensa, preocupada, perturbable y con miedos		Ans
Auc	indecisa, con inferioridad, dependiente		37	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									con autoestima, autoimagen y recursos		Auc
Efi	Insegura, con dudas en lo social		9	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									competente, emprendedora y con iniciativas		Efi
Cgs	dubitativa, insegura ante lo adverso		33	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									confiada, segura de sí y de sus posibilidades		Cgs
Ind	dependiente, sumisa, seguidora		97	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									autónoma, sigue sus decisiones e iniciativas		Ind
Dom	dócil, obediente, sumisa, intenta agradar		83	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									enérgica, asertiva, organizadora, competitiva		Dom
Ccg	atribución externa, impulsiva conductual		12	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									precavida, organizada, analítica, calculadora		Ccg
Soc	reservada, retraída, tímida y distante		29	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									amable, abierta, entusiasta, expresiva, participadora		Soc
Ajs	conflictiva ante las normas y rebelde		17	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									socializada, cumplidora, acepta las reglas		Ajs
Agr	tolerante, comprensiva y no se frustra		97	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									belicosa, crítica, intolerante y competitiva		Agr
Tol	Intransigente, rígida, dogmática, "crítica"		12	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									comprensiva, permisiva, flexible, abierta		Tol
Ins	torpe en lo social e inadaptada al cambio		9	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									hábil en lo social, afronta bien el cambio		Ins
Inh	informal, desdeña la disciplina y deberes		24	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									cumplidora, responsable, formal y disciplinada		Inh
Lid	poco interés por mandar o dirigir a otros		55	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									segura en organizar tarea o dirigir personas		Lid
Sin	Deseosa de esconder los defectos		83	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									veraz, sencilla, y sincera		Sin
Des	Natural y espontánea al dar su imagen social		3	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									sobrealora y se preocupa por su imagen social		Des
Cnt	incoherente en las respuestas dadas		29	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									congruente en las cuestiones contestadas		Cnt
Ajuste	indecisa, tensa, susceptible, crítica, dubitativa.		62,6	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									equilibrada, relajada, comprensiva, segura de sí		Ajuste
Liderazgo	seguidora, sumisa, tolerante, permisiva		62,7	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									organizadora, asertiva, competitiva, rígida		Liderazgo
Independ.	sumisa, dubitativa, tolerante, convencional		73,3	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									autónoma, confía en sus posibilidades, rebelde		Independ.
Consenso	conflictiva ante normas, insegura e impulsiva		-5,4	[Barra rosa]									[Barra blanca]									[Barra blanca]									cumplidora, hábil en lo social y organizada		Consenso

Clau d'interpretació

Est	Estabilitat emocional
Ans	Ansietat
Auc	Autoconcepte
Efi	Eficiència
Cgs	Autoconfiança i seguretat en sí mateix

Ind	Independència
Dom	Dominiància
Ccg	Control cognitiu
Soc	Sociabilitat
Ajs	Ajuste Social

Agr	Agresivitat
Tol	Tolerància
Ins	Intel·ligència Social
Inh	Integritat/ honestitat
Lid	Lideratge

Sin: Sinceritat
Des: Deseabilitat Social
Cnt: Control de respostes

INTERPRETACIÓ: la puntuació (representada per les barres horitzontals violetes) en cada tret assoleix la significació si arriba a qualsevol de les franges: la de l'esquerra (rosa) o la de la dreta (blava), on figura respectivament, la descripció del tret concret. Abans, però, cal comprovar les escales de Control: (Sinceritat: si la persona amaga els seus defectes; Deseabilitat Social: si controla la seva imatge social; Control de respostes: si ha contestat amb atenció i cura el qüestionari. Puntuació mínima fiable en aquesta escala: 17. Una puntuació inferior indicaria que no ha posat el mínim d'atenció en contentar el test. D'altra banda, hi ha 4 factors de segon ordre que resumeixen les escales simples mencionades anteriorment: Ajuste, lideratge, Independ i Consenso.

Annex II: Qüestionari d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11)

E.I.B	Nom:	Codi:	Raramente o	Ocasional-	A menudo	Siempre o
			Nunca	mente		Casi siempre
	1 Planifico mis tareas con cuidado		☐	☐	☐	☐
	2 Hago las cosas sin pensarlas		☐	☐	☐	☐
	3 Casi nunca me tomo las cosas a pecho (no me perturbo con facilidad)		☐	☐	☐	☐
	4 Mis pensamientos pueden tener gran velocidad (tengo pensamientos que van muy rápidos en mi mente)		☐	☐	☐	☐
	5 Planifico mis viajes con antelación		☐	☐	☐	☐
	6 Soy una persona con autocontrol		☐	☐	☐	☐
	7 Me concentro con facilidad (se me hace fácil concentrarme)		☐	☐	☐	☐
	8 Ahorro con regularidad		☐	☐	☐	☐
	9 Se me hace difícil estar quieto por largos periodos de tiempo		☐	☐	☐	☐
	10 Pienso las cosas cuidadosamente		☐	☐	☐	☐
	11 Planifico para tener un trabajo fijo (me esfuerzo por asegurar que tendré dinero para pagar mis gastos)		☐	☐	☐	☐
	12 Digo las cosas sin pensarlas		☐	☐	☐	☐
	13 Me gusta pensar sobre problemas complicados (me gusta pensar sobre problemas complejos)		☐	☐	☐	☐
	14 Cambio de trabajo frecuentemente (no me quedo en el mismo trabajo por largos periodos de tiempo)		☐	☐	☐	☐
	15 Actúo impulsivamente		☐	☐	☐	☐
	16 Me aburro con facilidad tratando de resolver problemas en mi mente (me aburre pensar en algo por demasiado tiempo)		☐	☐	☐	☐
	17 Visito al médico y al dentista con regularidad		☐	☐	☐	☐
	18 Hago las cosas en el momento que se me ocurren		☐	☐	☐	☐
	19 Soy una persona que piensa sin distraerse (puedo enfocar mi mente en una sola cosa por mucho tiempo)		☐	☐	☐	☐
	20 Cambio de vivienda a menudo (me mudo con frecuencia o no me gusta vivir en el mismo sitio por mucho tiempo)		☐	☐	☐	☐
	21 Compró cosas impulsivamente		☐	☐	☐	☐
	22 Yo termino lo que empiezo		☐	☐	☐	☐
	23 Camino y me muevo con rapidez		☐	☐	☐	☐
	24 Resuelvo los problemas experimentando (resuelvo los problemas tratando una posible solución y viendo si funciona)		☐	☐	☐	☐
	25 Gasto efectivo o en crédito más de lo que gano		☐	☐	☐	☐
	26 Hablo rápido		☐	☐	☐	☐
	27 Tengo pensamientos extraños cuando estoy pensando (a veces tengo pensamientos irrelevantes cuando pienso)		☐	☐	☐	☐
	28 Me interesa más el presente que el futuro		☐	☐	☐	☐
	29 Me siento inquieto en clases o charlas (me siento inquieto si tengo que oír a alguien hablar por un largo periodo de tiempo)		☐	☐	☐	☐
	30 Planifico para el futuro (me interesa más el futuro que el presente)		☐	☐	☐	☐

Annex III. Estadístics de l'escala d'impulsivitat de BARRAT (BIS-11)

PERCENTILS	Impulsividad Cognitiva	Impulsividad Motora	Impulsividad no planificada	Impulsividad Total
1	2,00	,00	2,28	10,56
2	4,00	,56	4,00	13,00
3	4,00	2,00	4,00	14,84
4	4,00	3,00	4,00	18,00
5	4,20	4,00	4,00	19,00
6	5,00	4,00	4,84	19,00
7	5,48	5,00	5,00	20,48
8	6,00	5,00	5,00	21,24
9 -10	6,00	5,00	5,00	23,00
11	6,04	6,00	6,04	24,04
12	7,00	6,00	7,00	25,00
13	7,00	6,00	7,00	25,00
14	7,96	6,00	7,00	25,00
15	8,00	6,00	7,00	25,00
16	8,00	6,00	8,00	26,00
17	8,00	6,88	8,00	26,00
18	8,00	7,00	8,00	26,00
19	8,00	7,16	8,00	27,16
20	8,00	8,00	8,00	28,00
21	8,44	8,00	8,00	28,00
22	9,00	8,00	8,00	28,08
23	9,00	8,00	8,72	29,00
24-25	9,00	8,00	9,00	29,00
26	9,00	8,00	9,00	29,64
27	9,00	8,28	9,00	30,00
28	9,00	9,00	9,00	30,00
29	9,56	9,56	9,56	31,00
30-31	10,00	10,00	10,00	31,00
32	10,00	10,00	11,00	32,00
33	10,12	10,00	11,00	32,12
34-35	11,00	10,00	11,00	33,00
36	11,00	10,00	11,00	34,00
37	11,00	10,00	11,00	34,00
38	11,00	10,32	12,00	34,32
39-40	11,00	11,00	12,00	35,00
41	11,00	11,00	13,00	35,00
42	11,00	11,00	13,00	35,88
43	11,52	12,00	13,00	36,00
44	12,00	12,00	13,00	36,00
45	12,00	12,00	13,00	36,80
46-47	12,00	12,00	13,00	37,00
48	12,00	12,00	13,72	37,00
49-50	12,00	12,00	14,00	38,00
51	12,64	12,00	14,64	38,00
52	13,00	12,28	15,00	38,28
53	13,00	13,00	15,00	39,00
54	13,00	13,00	15,00	39,00
55	13,00	13,00	15,00	40,00
56	13,00	13,00	15,00	40,84
57	13,00	13,00	16,00	41,00
58	13,12	13,00	16,00	42,00
59	14,00	13,76	16,00	42,00
60	14,00	14,00	16,00	42,00
61	14,00	14,00	16,00	42,04

62-63	14,00	14,00	16,00	43,00
64	14,00	14,96	16,00	43,00
65	14,00	15,00	16,00	43,60
66	14,00	15,00	17,00	44,00
67	14,00	15,00	17,00	44,88
68	14,00	15,00	17,00	45,52
69	14,16	16,00	17,00	46,00
70	15,00	16,00	17,00	47,60
71	15,00	16,00	18,00	48,44
72	15,00	16,00	18,00	49,00
73	15,00	16,00	18,72	49,00
74-75	15,00	17,00	19,00	49,00
76	16,00	17,64	19,64	50,00
77	16,00	18,00	20,00	50,28
78	16,00	18,00	20,00	51,00
79	16,00	19,00	20,00	51,00
80	16,00	19,00	20,00	51,20
81	16,00	19,00	20,00	52,00
82	16,00	19,00	21,00	52,48
83	17,00	20,12	22,00	53,12
84	17,00	21,00	22,00	55,52
85	17,00	21,00	22,00	57,00
86	17,00	21,04	22,00	58,00
87	17,68	22,00	23,36	58,68
88	18,00	22,32	24,00	62,32
89	18,00	23,00	24,96	63,00
90	18,60	24,00	26,60	64,60
91	19,00	25,00	27,00	65,00
92	19,00	25,00	27,00	69,40
93	19,52	25,00	27,52	71,00
94	20,00	26,00	29,00	71,16
95	20,00	27,60	29,00	72,00
96	21,44	29,00	31,00	74,32
97	24,00	30,00	31,16	79,08
98	24,00	31,44	33,72	80,00
99	24,72	35,36	34,72	81,36

ESTADÍSTICS	Impulsivitat Cognitiva	Impulsivitat Motora	Impulsivitat no planificada	Impulsivitat Total
N	163	163	163	163
Mitjana	12,44	13,39	14,76	40,59
Mediana	12,00	12,00	14,00	38,00
Moda	14	12	16	25(a)
Desv. típica	4,701	7,078	7,375	15,625
Asimetria	,259	,765	,650	,671
Error típic. d' asimetria	,190	,190	,190	,190
Curtosi	,057	,529	,054	,159
Error típic. de curtosi	,378	,378	,378	,378
Rang	24	36	35	74
Mínim	2	0	1	8
Màxim	26	36	36	82

a. Existeixen varies modes. Es mostra el menor dels valors